

dr hab. Magdalena Swatowska
Dziedzina: sztuki muzyczne
Dyscyplina artystyczna: instrumentalistyka
Akademia Muzyczna im. F. Nowowiejskiego
w Bydgoszczy

Bydgoszcz, 6.04.2020.

RECENZJA

pracy doktorskiej mgr Joanny Derendy-Łukasik

Zleceniodawca recenzji:

Rada Wydziału Fortepianu, Klawesynu i Organów na Uniwersytecie Muzycznym Fryderyka Chopina w Warszawie; zlecenie podjęte na podstawie art.14 ust.2 pkt.2 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2016 r. poz.882).

Dotyczy:

Uchwały Rady Wydziału Fortepianu, Klawesynu i Organów z dnia 26.02.2019 r. w sprawie wszczęcia postępowania przewodowego dla **Pani mgr Joanny Derendy-Łukasik** na stopień doktora w dziedzinie **sztuk muzycznych** w dyscyplinie artystycznej – **instrumentalistyka** i wyznaczenia mojej osoby recenzentem w tym przewodzie – pismo Dziekana Wydziału Fortepianu, Klawesynu i Organów z dnia 30.09.2019 roku.

Wraz z pismem informującym mnie o powyższym, otrzymałam:

- wymaganą przepisami dokumentację Kandydatki,
- pracę doktorską – dzieło artystyczne oraz jego opis pod tytułem" **Aspekty wykonawcze i interpretacyjne wybranych utworów na dwa fortepiany Romana Maciejewskiego w oparciu o analizę rękopisów i wydanych dzieł kompozytora**".

Podstawowe dane o Kandydatce:

Pani Joanna Derenda – Łukasik urodziła się 26.04.1982 r. w Bydgoszczy. Studia pianistyczne ukończyła w roku 2006 w Akademii Muzycznej im. F. Nowowiejskiego w Bydgoszczy w klasie prof. Jerzego Godziszewskiego. Jest także absolwentką podyplomowych studiów z zakresu Sztuka (2006 r.) oraz z zakresu Organizacji i Zarządzania Oświatą (2011 r.). Po ukończeniu studiów podjęła pracę w Państwowym Zespole Szkół Muzycznych im. A. Rubinsteina w Bydgoszczy, a także od roku 2009 w Szkole Muzycznej I stopnia im. F. Chopina w Solcu Kujawskim. W placówkach tych pracuje do dnia dzisiejszego, obecnie jest nauczycielem dyplomowanym.

Ważnym obszarem działalności p. Joanny Derendy-Łukasik jest aktywność popularyzatorska w zakresie sztuki muzycznej, obejmująca m.in. współpracę z Towarzystwem Miłośników Miasta Bydgoszczy, Towarzystwem Mozartowskim w Bydgoszczy, Centrum Kształcenia i Promocji "Muzyczne Partnerstwo" w Bydgoszczy, Telewizją Polską (oddział w Bydgoszczy), Radiem PiK. Kandydatka podejmuje szereg inicjatyw na rzecz rozwijania życia muzycznego w regionie kujawsko-pomorskim: od 2009 r. jest członkiem komitetu wykonawczo-organizacyjnego i rzecznikiem *Międzynarodowego Konkursu Młodych Pianistów "Artur Rubinstein in memoriam"* w Bydgoszczy; współtworzy i bierze aktywny udział w rozmaitych projektach artystycznych, chociażby cyklicznych *Koncertach Maryjnych z Różą w Katedrze Bydgoskiej* czy koncertach edukacyjnych i patriotycznych w Filharmonii Pomorskiej. Jest autorką artykułów o tematyce muzycznej, które ukazały się m.in. w *Zeszytach Naukowych Pedagogiczno-Psychologicznych CEA*, czasopiśmie *Twoja Muza* czy *Bydgoskim Informatorze Kulturalnym*.

P. Joanna Derenda-Łukasik prowadzi również kameralną działalność koncertową, obejmującą swym zakresem głównie region kujawsko-pomorski. Podczas koncertów chętnie prezentuje muzykę polską, również tę mniej popularną. Dwukrotnie została laureatką konkursu *International Master Competition for Music Teachers* w Warszawie, uzyskując: podczas szóstej edycji konkursu w r. 2018 w duecie fortepianowym z p. Marzeną Buchwald – II nagrodę w kategorii kameralistyki oraz nagrodę specjalną – rekomendację dla Instytutu Muzyki i Tańca za interpretację muzyki polskiej, a także podczas drugiej edycji konkursu w r. 2014 w duecie z p. Katarzyną Fraś-Mularczyk – wyróżnienie (kategoria – kameralistyka wokalna). Wielokrotnie otrzymywała dyplom za wyróżniający akompaniament w konkursach wokalnych i chóralnych. W roku 2014 została uhonorowana przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego odznaką "Zasłużony dla Kultury Polskiej".

Ocena pracy doktorskiej

Praca doktorska Pani mgr Joanny Derendy-Łukasik składa się z dzieła artystycznego zarejestrowanego na dwóch płytach CD oraz opisu o tytule "**Aspekty wykonawcze i interpretacyjne wybranych utworów na dwa fortepiany Romana Maciejewskiego w oparciu o analizę rękopisów i wydanych dzieł kompozytora**". Należy w tym miejscu podkreślić, że utwory Romana Maciejewskiego, którym poświęcony jest opis, zostały zawarte na jednej płycie CD. Druga płyta, będąca formą uzupełnienia dzieła artystycznego zawiera nagranie kompozycji Zygmunta Noskowskiego – "Suity polskiej" op.28 oraz "Fantazji góralskiej" op.17. Pobudką uzasadniającą wybór takiego właśnie repertuaru jest pragnienie popularyzacji mało znanych utworów polskiej literatury muzycznej przeznaczonej na duet fortepianowy.

Dzieło artystyczne

Dzieło artystyczne zarejestrowane w duecie z Panią Marzeną Buchwald na dwóch płytach CD obejmuje utwory:

CD 1:

Roman Maciejewski – *Pianoduo concertante*

cz.I – *Allegro*

cz.II – *Corale*

cz.III – *Fuga e variazioni*

Roman Maciejewski – *Negro spirituals*

1. *Listen to the lambs*
2. *Deep river*
3. *I want to be ready*
4. *Sometimes I feel like a motherless child*

CD 2:

Zygmunt Noskowski – *Suita polska op.28*

1. *Polonez*
2. *Kujawiak*
3. *Mazur*
4. *Kujawiak*
5. *Oberek*
6. *Kujawiak*
7. *Polonez*
8. *Mazur*

Zygmunt Noskowski – *Fantazja góralska op.17*

Dzieło artystyczne ma cenne walory poznawcze, gdyż prezentuje niezmiernie rzadko wykonywane kompozycje polskiej muzyki przeznaczonej na duet fortepianowy Romana Maciejewskiego i Zygmunta Noskowskiego. Gra Pani Joanny Derendy-Łukasik wykazuje cechy głębokiego zrozumienia współpracy kameralnej. Kandydatka wraz z pianistką Panią Marzeną Buchwald przedstawiają dojrzałą propozycję interpretacyjną zarejestrowanych na płytach utworów. Trudno na potrzeby recenzji rozpatrywać tę kreację artystyczną oddzielając partię jednego fortepianu od drugiego, tym bardziej, że barwa obydwu instrumentów jest niezwykle stopliwa, a realizacja założeń interpretacyjnych bardzo spójna. Cały program zaprezentowano w sposób czytelny pod względem artykulacyjnym, z dobrze zaaranżowanymi planami dynamicznymi i giętką agogiką.

Pianoduo concertante ujmuje klarowną jakością brzmienia i dynamiką kształtowaną z umiarem, co bardzo dobrze oddaje charakter i neoklasyczną stylistykę utworu. W części pierwszej *Allegro* muzyczny przebieg kształtowany jest żywiołowo, aczkolwiek z zachowaniem dyscypliny rytmicznej, co pozwala na uzyskanie przekazu przepelnionego pulsującą wewnętrzną energią. W sferze emocjonalnej dominuje mroczny nastrój pesymizmu, choć nie brakuje tutaj również wyrafinowanych efektów kolorystycznych, przynoszących słuchaczowi chwilowe ukojenie. Część druga *Corale* to zadumana opowieść we frapującym, niemal onirycznym nastroju, uzyskanym dzięki ciekawym rozwiązaniom harmonicznym. W prowadzonej narracji odczuwa się czasami niedosyt brzmieniowego *legato*, niemniej podkreślić należy wyjątkowo piękne, świetliste brzmienie wyższych rejestrów i znakomicie skonstruowane proporcje pomiędzy instrumentami. W ukształtowaniu obrazu ostatniej części *Fuga e variazioni* kluczową rolę odgrywała świadomość architektury formy z wszystkimi wykorzystanymi w niej środkami polifonicznymi, co doskonale słychać w warstwie muzycznej. Najbardziej zróżnicowane w wyrazie ogniwo cyklu, z racji swojej wariacyjnej budowy, pozwoliło na zaprezentowanie szerokiej gamy umiejętności pianistycznych, w tym zdolności kształtowania dźwięku i stosowania rozmaitych rodzajów artykulacji. Pewne wątpliwości budzą we mnie jedynie niektóre rozwiązania pedalizacyjne, niepotrzebnie rozdzielające linię melodyczną basowego głosu na krótkie motywy. Nie zawsze też słyszymy pełne zsynchronizowanie obydwu partii, ale przy tak bogatej fakturze jest to w pewnym stopniu wytłumaczalne i nie przeszkadza w odbiorze całości.

Negro spirituals Romana Maciejewskiego to cykl skontrastowanych wyrazowo czterech miniatur. Wykonanie pierwszej z nich, *Listen to the lambs*, odznacza się selektywnością artykulacji i wielopłaszczyznowym ukształtowaniem faktury kameralnej. Pięknie, głęboko brzmiący głos melodyczny wyłania się tutaj w naturalny sposób spośród pozostałych planów, które choć dynamicznie ukryte, kreatywnie wypełniają "niezagospodarowany" obszar dźwiękowy. Kolejna część, *Deep river*, charakteryzuje się dużą swobodą agogiczną i barwowymi detalami. Najmniej ujęła mnie interpretacja części trzeciej - *I want to be ready*. Wstęp zagrano ze swadą i fantazją, jednakże dalszy przebieg pozbawiony jest odpowiedniej dozy temperamentu. Chwilowy niedosyt rekompensuje natychmiast ostatnie ogniwo, *I feel like a motherless child*, wykonane z zachowaniem potoczności i naturalności narracji, wzbogaconej wysmakowaną agogiką oraz dbałością o subtelne niuanse brzmieniowe. Część przepelnia wyraz nieutulonej tęsknoty, jaką może odczuwać tylko "opuszczone dziecko, bardzo daleko od domu."

Utwory Zygmunta Noskowskiego na cztery ręce zostały nagrane na XIX-wiecznym fortepianie kompozytora, znajdującym się obecnie w Kolekcji Zabytkowych Fortepianów im. Andrzeja Szwalbego w Pałacu w Ostromecku. Już sama idea nagrania *Suity polskiej* oraz *Fantazji góralskiej* na instrumencie historycznym wydaje się bardzo ciekawym przedsięwzięciem. Z drugiej strony – warunkuje specyficzną barwę instrumentu i mniejszy diapazon dynamiczny. Po wysłuchaniu nagrania mogę z przekonaniem stwierdzić, że kompozycje – zyskując unikalne brzmienie – wprowadzają słuchacza w wyjątkowy klimat, "przenoszą" go wręcz do salonu szlacheckiego dworku.

Suita polska op.28 to zbiór ośmiu polskich tańców narodowych. W prezentacji płytowej została bardzo dobrze skonstruowana jako interesujący cykl, zmienny w wyrazie i zarazem oddający cechy muzycznego folkloru. Śpiewnie prowadzone frazy, zaopatrzone w naturalny "wokalny" oddech oraz wysublimowana realizacja *tempo rubato*, zgrabnie imitującego kroki w przód i w tył, zachwycają szczególnie w nostalgicznych *Kujawiakach*. Z kolei w *Mazurach* nie brakuje wyraziście zaznaczonej rytmiki ze szczególnym uwzględnieniem charakterystycznej akcentacji. Największe wrażenie zrobił na mnie *Oberek* – będący swoistą kulminacją całego cyklu – zagrany z niepohamowaną witalnością i wigorem o różnych odcieniach. Nie sposób też nie wspomnieć o dwóch *Polonezach*, którym jednakże – w moim odczuciu – brakuje nieco szlachetności i powagi poprzez wypełnienie ich zbyt dużym ładunkiem emocji.

Druga kompozycja Zygmunta Noskowskiego – *Fantazja góralska op.17* jest pod względem formalnym utworem jednoczęściowym, aczkolwiek podzielonym wewnątrz na kilka fragmentów, zróżnicowanych pod względem charakteru i tempa. Na szczególne uznanie zasługuje umiejętne skonstruowanie formy w logiczną całość, polegające na bardzo zręcznym zestawieniu skontrastowanych sekwencji za pomocą odpowiednio dobranych rozwiązań agogicznych.

Podsumowując – dzieło artystyczne przynosi słuchaczowi wiele satysfakcji. Kandydatka wraz ze swoją muzyczną partnerką pięknie rozwiązują zagadnienia proporcji brzmieniowych, swobodnie operują agogiką, bardzo świadomie budują napięcia dynamiczne i emocjonalne w poszczególnych kompozycjach. Niemniej to, co wydaje mi się najbardziej znaczące to fakt, że przedstawione interpretacje są żywe, esencjonalne i bardzo osobiste, a zarazem z powodzeniem wypełniają stylistyczne założenia.

Warta docenienia jest również jakość nagrania, zatem należy żałować, że nigdzie nie zostało napisane, kto jest realizatorem nagrań i gdzie dokonano rejestracji.

Część opisowa

Opis dzieła jest bardzo szeroki, zilustrowany wieloma fragmentami materiałów nutowych, które Kandydatka, zgodnie z wymogiem przekazu treści, opracowała i opisała z wielką starannością. Swoje rozważania autorka zawarła w pięciu rozdziałach poprzedzonych wstępem. Pracę wzbogacono ponad czterdziestoma fotografiami, z których część publikowana jest po raz pierwszy.

We wstępie Kandydatka przedstawia motywy podjęcia się analizy materii utworów Romana Maciejewskiego w oparciu o rękopisy i szkice kompozytora, które udało się jej pozyskać od jego bratanicy – prof. Anny Jedynak. Kandydatka wskazuje, że zasadniczym celem tych działań było wykreowanie interpretacji jak najbardziej wiernej intencjom twórcy, a zarazem bogatej w odczucia i emocje. Sygnalizuje również zakres problematyki zawartej w poszczególnych rozdziałach.

W pierwszym rozdziale opisu przedstawiona została sylwetka Romana Maciejewskiego jako kompozytora i pianisty, ale także niezwykłego człowieka. Niewątpliwym walorem naszkicowanego portretu jest wykorzystanie w tym celu jego osobistej korespondencji oraz wielu opinii ludzi jemu współczesnych.

Rozdział drugi przybliży specyfikę gry w duecie fortepianowym. Poruszono tu problematykę zrozumienia relacji partnerskich dwojga wykonawców i w sposób szczególny zaakcentowano ich wspólną odpowiedzialność za ostateczny kształt artystyczny wykonywanych dzieł.

W rozdziale trzecim Kandydatka opisuje wybrane do nagrań utwory na dwa fortepiany Romana Maciejewskiego w kontekście ich genezy, a także wykorzystanych w nich specyficznych cech języka kompozytorskiego. *Pianoduo concertante* zostało przedstawione jako utwór nurtu neoklasycznego, wywodzący się z tradycji, choć eksploatujący nowe rozwiązania harmoniczne i walory brzmieniowe. Z kolei cykl czterech miniatur *Negro spirituals* ukazany został na podłożu historii gatunku i charakterystyki formy. Za cenne należy też uznać dogłębne odniesienie się autorki do tekstów biblijnych, stanowiących kluczowe przesłanie każdej z czterech pieśni i z pewnością stanowiących później zasadniczą inspirację w formowaniu wypowiedzi artystycznej.

W rozdziale czwartym Kandydatka przeprowadza analizę porównawczą wydań utworów *Pianoduo concertante* i *Negro spirituals* – w oparciu o które dokonywała rejestracji dźwiękowej – z rękopisami i szkicami kompozytora. Jest w tym działaniu – można rzec – nadzwyczaj dociekliwa, eksplorując materiały nutowe w pięciu obszarach: notacji tekstu muzycznego, rozwiązań agogicznych, artykulacji, dynamiki i pedalizacji. Rzetelnie zauważa i zaznacza każdy niuans, którym różnią się wspomniane wydania od rękopisu bądź szkicu i na tej podstawie wyciąga wnioski skierowujące wykonawcę ku właściwym wykonawczym poszukiwaniom.

Ostatni rozdział – według mnie najciekawszy, bo najgłębiej odnoszący się do warstwy emocjonalnej wykonywanych dzieł – zawiera przemyślenia Kandydatki na temat dostępnych środków wykonawczych, znacząco wpływających na wykreowanie przez duet fortepianowy mistrzowskiej interpretacji. Autorka omawia kolejno: znaczenie właściwego formowania proporcji brzmieniowych, wagę świadomego kształtowania partii wiodących i wtórujących, aktywną rolę elementów drugoplanowych w formowaniu faktury kameralnej, pedalizację mającą niebagatelny wpływ na walory akustyczne wykonania i wreszcie doniosłość artykulacji jako składnika ożywiającego narrację muzyczną. Na koniec podpowiada nawet pewne rozwiązania aplikaturowe, biorąc pod uwagę strukturę brzmieniową dzieła, a także możliwości wykonawcze mniejszych bądź większych rąk.

W podsumowaniu Pani Joanna Derenda-Lukasik zawarła krótkie motto pianisty i pedagoga profesora Witalisa Raczkiwicza, które było – odnosząc takie wrażenie – myślą przewodnią

pracy doktorskiej: *Przez wszystkie oznaczenia, które pisze kompozytor wprowadzać życie w tę muzykę.*

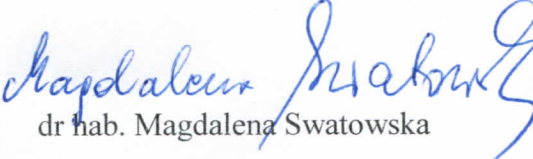
Dysertacja została napisana poprawnym, komunikatywnym językiem z licznymi odwołaniami do materiałów źródłowych i bogatej literatury przedmiotu – polskiej i obcojęzycznej. Na koniec dołączono, zgodnie z wymaganiami, podsumowanie w języku angielskim, wykazy zamieszczonych w pracy przykładów nutowych, fotografii i ilustracji oraz bogatą bibliografię wraz ze źródłami internetowymi, filmami, nagraniami audio oraz materiałami zaczerpniętymi z prywatnych zbiorów. Jest też oczywiście dokładny opis wydawnictw nutowych, na których opierano się podczas nagrań. Od strony formalnej za pewne niedopatrzenie należy uznać brak informacji, którą partię (pierwszego czy drugiego fortepianu w utworach na dwa fortepiany, pierwszego czy drugiego głosu w utworach na cztery ręce) realizuje Kandydatka. Pomijając to drobne niedociągnięcie trzeba podkreślić, że materiał jest znakomicie wydany od strony edytorskiej.

Konkluzja:

Praca doktorska **Pani mgr Joanny Derendy-Łukasik** jest bez wątpienia rozwiązaniem problemu artystycznego noszącym znamiona oryginalności. Niezaprzeczalną wartością dysertacji jest ożywienie zapomnianej twórczości wybitnego, choć niedocenionego polskiego kompozytora Romana Maciejewskiego. Część artystyczna daje w pełni satysfakcjonujący obraz brzmieniowy wykonywanych dzieł. W pracy badawczej Kandydatka dotarła do wielu niepublikowanych dotąd źródeł, także z prywatnych zbiorów, co należy uznać za istotny wkład w rozwój kultury polskiej, jak również w dziedzinę sztuki muzycznej.

Niniejszym stwierdzam, że Kandydatka udokumentowała wiedzę teoretyczną oraz wykazała się umiejętnościami do prowadzenia samodzielnej pracy artystycznej, spełniając tym samym wymagania art.13 ust.1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku.

Wnioskuje o przyjęcie pracy doktorskiej Pani mgr Joanny Derendy-Łukasik.

dr hab. Magdalena Swatowska